

ВІДГУК

**офіційного опонента, кандидата економічних наук,
доцента Черкашиної Катерини Федорівни
на дисертаційну роботу Олефір Євгенії Анатоліївни на тему:
«Адаптація банківської системи України до особливостей
фінансово-економічного простору»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата
економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит**

1. Актуальність теми дослідження

У контексті сучасних ринкових трансформаційних процесів, посилення впливу факторів ризикованості та невизначеності, пов'язаних зі змінами фінансово-економічного простору, одним із найважливіших завдань, яке постає перед вітчизняною банківською системою, є розширення інструментарію її адаптації до особливостей фінансово-економічного простору. Валютна криза 2014 року показала, що банківська система України не мала ефективних механізмів адаптації, реалізація яких забезпечила б підтримання стійкості банків та не порушила фінансову стабільність. Не маючи таких механізмів, величезних втрат зазнали вітчизняні юридичні та фізичні особи, банківський персонал, була повністю підірвана довіра до банків. Як наслідок, це призвело до збільшення навантаження на Державний бюджет України (надання коштів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб для відшкодування коштів вкладникам ліквідованих банків, націоналізація ПАТ КБ «Приватбанк», докапіталізація державних банків, неповернення неплатоспроможними банками кредитів рефінансування), відповідні кошти якого могли бути використані на найважливіші сфери країни. Таким чином, проблематика, порушена дисертантом, безумовно, є актуальною та своєчасною в умовах сьогодення.

Дисертаційна робота Олефір Є.А. пов'язана з пріоритетними напрямами розвитку досліджень фінансової науки, а її наукові результати, теоретичні положення та висновки використані при виконанні науково-дослідних робіт у ДВНЗ «Університет банківської справи». Зокрема, «Компаративний аналіз реформування та розвитку банківських систем країн

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
УНІВЕРСИТЕТ БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ
вул. Андріївська, 1, Київ 01001
20.02.2018. № 09-007/324

світу» (номер державної реєстрації 0114U004861), у якій враховано пропозиції автора щодо можливості використання зарубіжного досвіду адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору України; «Стратегічний розвиток банківського сектору регіону у контексті забезпечення фінансової стабільності (на прикладі банків Харківського регіону)» (номер державної реєстрації 0114U003033), у якій використано пропозиції дисертанта щодо розроблення адаптаційних заходів на основі прогнозування обсягів активів, зобов'язань, кредитів фізичних та юридичних осіб банків Харківського регіону; «Теорія та методологія трансформаційних процесів у фінансовому секторі країни» (номер державної реєстрації 0117U002441), у якій автором уточнено теоретичні засади адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Детальне вивчення змісту дисертаційної роботи, у тому числі наведених у ній статистичних даних і розрахунків, дає можливість зробити висновок про обґрунтованість та достовірність викладених у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій. Це також підтверджує широкий перелік кваліфіковано опрацьованих, систематизованих та узагальнених дисертантом фундаментальних праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених з низки питань, які стосуються адаптації інститутів фінансового/реального секторів та механізмів їх адаптації до змін у соціально-економічному розвитку країни.

У процесі дослідження автор орієнтувався на загальнонаукові та специфічні методи дослідження. Зокрема, ним використовувалися такі методи, як: історичний та аналітичний (при вивченні сутності адаптації банківської системи, фінансово-економічного простору, виокремленні нових класифікаційних ознак, різновидів адаптації банківської системи та особливостей фінансово-економічного простору), графічний (для відображення динаміки зміни основних показників діяльності економічних агентів), аналізу та синтезу (при оцінюванні стану інститутів фінансово-економічного простору та їх ресурсного забезпечення, удосконаленні методичних підходів до оцінювання економічного капіталу банків), абстрагування та логічної інтерпретації (при уточненні фундаментальних категорій дослідження), економіко-математичного моделювання (при розрахунку швидкості початку адаптації банків та визначенні впливу розриву економічного та регулятивного капіталів банків на зміну їх частки на ринку,

прибутковості бізнесу, виконання нормативу достатності регулятивного капіталу), системно-структурний (при побудові механізму адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору, алгоритму здійснення процесу конвертації/списання зобов'язань/капіталу банків).

Дисертаційне дослідження базувалося на використанні офіційної статистичної інформації, що дало можливість отримати об'єктивні результати. Обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджуються публікацією основних результатів дослідження у 22 наукових працях, зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях (із них 5 статей входять до наукометричних баз даних: 1 стаття – до наукометричної бази даних Web of Science, 4 – до інших), 2 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях, що входять до Index Copernicus, 14 публікацій в інших виданнях (із них 1 стаття індексується в наукометричній базі даних Scopus). Варто також відзначити, що ключові положення дисертаційної роботи пройшли апробацію та отримали схвальну оцінку на 12 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях з широкою географією їх проведення.

Зазначене свідчить про достовірність і достатню обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Олефір Є.А.

3. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

У дисертаційній роботі обґрунтовано сутність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок автора в розвиток економічної науки, який полягає в поглибленні теоретико-методологічних засад, удосконаленні методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Серед основних досягнень дисертаційної роботи Олефір Є.А., що дозволяють підтвердити наукову новизну, можна виокремити наступні:

1. Важливе значення має запропонований методичний підхід до розрахунку швидкості початку адаптації банків як часу їх реакції на дію чинників фінансово-економічного простору, що базується на врахуванні кількісних (обсяг економічного та регулятивного капіталів банків, рівень їх прибутковості, частка на ринку, норматив достатності регулятивного капіталу) та якісних показників (характер політики центрального банку, стадії економічного циклу). Реалізація запропонованого підходу дає можливість визначити період, необхідний банківському сектору для виходу з

кризи, та розробити заходи, які прискорюватимуть процес його адаптації до змін у фінансово-економічному просторі (с. 152-160).

2. Прикладне значення має запропонований дисертантом методичний підхід до оцінювання економічного капіталу банків, який, на відміну від існуючих, передбачає додаткове оцінювання зв'язку випадкових величин кожного суттєвого ризику з прибутком/збитком банку та базується на синтезі регресійних рівнянь із одночасним використанням уточненої VaR-методики, що дає змогу перевіряти правильність розрахунку економічного капіталу (с. 165-167).

3. Значним для розвитку наукової думки є удосконалення класифікації видів адаптації банківської системи до особливостей фінансово-економічного простору за рахунок введення таких класифікаційних ознак, як: стратегічна спрямованість (поточна/стратегічна); форма адаптації (параметрична/структурна/функціональна/змішана); наслідки (конструктивна/деструктивна), – що дало змогу систематизувати види адаптації та визначити, які з них використовуються у фазі піднесення або спаду у фінансово-економічному просторі, а які – за будь-яких фаз економічного циклу (с. 30-33).

4. Суттєве значення має удосконалення автором понятійно-категоріального апарату дослідження, а саме тлумачення понять:

– *адаптація банківської системи*, яке, на відміну від існуючих, розглядається як зміна її кількісних та якісних параметрів, властивостей, структури та функцій із метою виживання у фазі спаду/кризи у фінансово-економічному просторі та покращення функціонування у фазі піднесення/піку розвитку, орієнтована на забезпечення фінансової стійкості банківського сектору та підвищення фінансової стабільності банківської системи (с. 24-25);

– *фінансово-економічний простір*, що ґрунтується на виокремленні й обґрунтуванні його відмінностей від фінансово-економічної системи, характеризується інформаційністю, інноваційністю, визначеністю/невизначеністю та є інституційним середовищем як сукупність економічних агентів, що взаємодіють між собою з приводу формування, розподілу, перерозподілу, використання фінансових, матеріальних, трудових, техніко-технологічних, інформаційних ресурсів, у результаті чого сформовані взаємозв'язки та безпосередньо самі економічні агенти можуть у подальшому прогнозовано/непрогнозовано змінюватися під впливом зовнішніх та внутрішніх чинників (с. 43-44).

5. Науковою новизною відзначається також методичний підхід до формування механізму адаптації банківської системи, який, на відміну від існуючих, ґрунтується на врахуванні методів та інструментів відповідних форм адаптації банківської системи, зумовлених особливостями фінансово-економічного простору. Це дозволить покращувати функціонування банківської системи у фазі піднесення/піку розвитку у фінансово-економічному просторі та забезпечувати її виживання у фазі спаду/кризи (с. 60-64).

6. Позитивної оцінки заслуговує авторський підхід до визначення та обґрунтування складових механізму «bail-in», який ґрунтується на виокремленні специфічних методів (конвертація зобов'язань у капітал, списання зобов'язань, списання капіталу), внутрішніх джерел банків для їх реалізації (субординований борг, незабезпечені негарантовані зобов'язання, капітал 1-го та 2-го рівнів), забезпечення (нормативно-правового, фінансового, організаційно-інституційного, техніко-технологічного, інформаційного) та стимулюючих і обмежувальних важелів. Це дало змогу конкретизувати принципи та функції, уточнити об'єкти та суб'єктів системи функціонування механізму «bail-in». Запровадження механізму «bail-in» сприятиме підвищенню фінансової стійкості банківського сектору та фінансової стабільності банківської системи шляхом її адаптації до особливостей фінансово-економічного простору (с. 187-188).

4. Теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в тому, що робота, яка є одноосібно виконаною науковою працею, спрямована на поглиблення теоретико-методологічних засад, удосконалення методичних підходів та розробку практичних рекомендацій щодо адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Практична спрямованість дисертації підтверджується відповідними довідками про впровадження основних результатів дослідження, зокрема, пропозиції автора щодо запровадження в банківській системі України механізму «bail-in», який передбачає врегулювання неплатоспроможності банків за рахунок їхніх внутрішніх джерел, тим самим не створюючи навантаження на Державний бюджет України, використано в практичній діяльності НБУ (довідка № 10-0006/68581 від 06.10.2017). Обґрунтовані дисертантом пропозиції щодо доцільності передачі функцій реалізації механізму «bail-in» ФГВФО, що дасть можливість відновлювати платоспроможність банків шляхом списання/конвертації капіталу/зобов'язань, використано в діяльності ФГВФО (довідка № 07-

19931/17 від 02.10.2017). Рекомендації щодо доцільності застосування методики розрахунку швидкості початку адаптації банків та впровадження в банках України ІСААР, необхідного для здійснення ефективної оцінки внутрішнього капіталу, застосовано в діяльності НАБУ (довідка № 4192-06/09 від 06.09.2017). Запропонований дисертантом механізм адаптації, який, зокрема, сприятиме пожевленню кредитування експортноорієнтованих секторів у фазі спаду/кризи у фінансово-економічному просторі, використано Мінекономрозвитку при розробці та реалізації Програми економічного і соціального розвитку України (довідка № 2433-06/33706-07 від 25.09.2017).

Теоретичні положення та окремі методичні розробки дисертації використовуються в навчальному процесі ДВНЗ «Університет банківської справи» при викладанні дисциплін «Банківське регулювання і нагляд», «Ризик-менеджмент у банку», «Центральний банк та грошово-кредитна політика», «Банківська система», «Гроші і кредит» (довідка № 13-007/1450 від 11.09.2017).

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях та авторефераті

Результати дисертації викладені в 22 наукових працях загальним обсягом 10,9 друкованих аркушів, серед яких 6 статей у наукових фахових виданнях, 2 – у зарубіжних періодичних наукових виданнях та 14 публікацій в інших виданнях. У публікаціях, виконаних у співавторстві, особистий внесок дисертанта відображено повною мірою.

Кількість, обсяг та зміст опублікованих наукових праць відповідає встановленим вимогам публікації основного змісту та наукових результатів дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

Автореферат повністю відображає основні положення дисертації і не містить інформації, яка не була розглянута в роботі.

Дисертація написана державною мовою. Вона складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У цілому дисертаційна робота відзначається логічністю побудови, завершеністю, обґрунтованістю наукових положень та висновків, сучасним науковим стилем подачі матеріалу. Дисертація містить достатню кількість таблиць, схем, рисунків, графіків, які подані безпосередньо в основній частині дисертації. При цьому значна їх кількість винесена в додатки для того, щоб не переобтяжувати основну частину роботи ілюстраціями та схемами.

6. Зауваження та дискусійні положення

Оцінюючи на високому рівні дисертаційну роботу Олефір Є.А., вважаю за необхідне висловити критичні зауваження, вказати на дискусійні положення та недоліки, зокрема:

1. При уточненні автором сутності поняття «фінансово-економічний простір» як інституційне середовища, яке є сукупністю домогосподарств, виробничих підприємств, інститутів фінансового сектору та держави, що взаємодіють між собою з приводу формування, розподілу, перерозподілу, використання фінансових, матеріальних, трудових, техніко-технологічних, інформаційних ресурсів (с. 43-44) автором не враховано час або тривалість такої взаємодії, оскільки саме критерій часу є ключовим у розроблених автором методичних рекомендаціях щодо розрахунку швидкості початку адаптації банків до змін у фінансово-економічному просторі.

2. На с. 133 автор зазначає, що «...регулятору також не вистачає механізмів, щоб врегулювати стан банку до моменту визнання його неплатоспроможним, тоді коли ймовірність є високою». І далі автор перелічує протекційні заходи, які, як відомо, використовуються Національним банком України у разі, коли банк є проблемним, та робить висновок, що вони мали низьку ефективність, оскільки протягом 2014-2016 рр. величезну кількість банків було визнано неплатоспроможними. Тобто, не зовсім зрозуміло ототожнення банку, що має високу ймовірність стати неплатоспроможним з проблемним банком, адже це дещо різні поняття.

3. У другому розділі роботи при здійсненні аналізу проблем адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору поряд із виокремленими регуляторними, організаційними (структурними) та фінансовими проблемами (с. 137) не знайшли свого відображення управлінські й комплаєнс проблеми (корпоративного управління), адже саме від відповідальності власників банків та кінцевих бенефіціарів щодо отримання вигоди ведення банківського бізнесу в Україні та етики й легітимності їхньої поведінки залежить ефективність способів врегулювання неплатоспроможності банків в Україні, про що автор справедливо відзначає у висновках (пункт 9, с. 205-206).

4. На рис. 3.14 (с. 187) у побудованому механізмі «bail-in» автором не виокремлено блок «інструменти», які вказують на неплатоспроможність банку, такі як, наприклад, нормативи банку та критерії, які застосовуються для визначення ймовірності банку стати неплатоспроможним («система раннього попередження»).

Утім, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та не впливають на загальну високу оцінку дисертаційної роботи.

7. Загальний висновок щодо відповідності дисертаційної роботи встановленим вимогам

Дисертація Олефір Євгенії Анатоліївни «Адаптація банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору» у межах поставленої мети й відповідних завдань є закінченою науковою працею на актуальну тему.

Представлені в роботі наукові положення і результати є авторським розв'язанням наукового завдання, що полягає в обґрунтуванні теоретико-методологічних положень, розробленні методичних підходів та практичних рекомендацій щодо адаптації банківської системи України до особливостей фінансово-економічного простору.

Робота оформлена відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України та відповідає паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Зміст роботи повною мірою відображений в опублікованих наукових працях здобувача. Положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертації, є достовірними та достатньо обґрунтованими.

Дисертаційна робота Олефір Є.А. за своїм змістом, науковою новизною, практичною значущістю цілком відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук та пунктам 9, 11, 12, 13 і 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (із змінами згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 р., № 1159 від 30 грудня 2015 р., № 567 від 27 липня 2016 р.), а її автор – Олефір Євгенія Анатоліївна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Офіційний опонент:

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківської справи та
фінансового моніторингу Університету
державної фіскальної служби України

К. Ф. Черкашина

